

הכנסת

מרכז המחקר והמידע

נשירה סמויה וביקורים לא סדירים במערכת החינוך

י" בתמוז תשע"ד

8 ביולי 2014

כתיבה: אסף וינינגר

אישור: יובל וורגן, ראש צוות

הכנסת, מרכז המחקר והמידע

קריית בן-גוריון, ירושלים 91950

טל': 02 - 6408240/1

פקס: 02 - 6496103

www.knesset.gov.il/mmm

מסמך זה נכתב לבקשת חברת הכנסת אורלי לוי-אבקסיס, יושבת-ראש הוועדה לזכויות הילד של הכנסת. במסמך תיסקר מדיניות ופעילות משרד החינוך למניעת נשירה, ובכלל זה אופן התמודדותו עם מאפייני הנשירה הסמויה. לצד זה יוצגו במסמך נתונים אשר רלוונטיים לסוגיה.

1. רקע – נשירה ממערכת החינוך

נשירה של בני נוער ממערכת הלימודים הפורמאליים היא תופעה מוכרת בארץ ובעולם, והיא נחשבת אחד הגורמים המרכזיים המזינים ומשמרים פערים חברתיים. הנשירה היא תופעה מורכבת, המושפעת מגורמים רבים הקשורים בתלמיד, במשפחתו, בסביבתו החברתית הקרובה והרחוקה ובבית-הספר שבו הוא לומד. לתופעה יש סימנים רבים והיא מקבלת ביטוי בהתנהגויות שונות בקרב אוכלוסיות שונות. הפנים השונות של התופעה מקשות מאוד על העוסקים בה להגדירה באופן אחיד ומוסכם. **אחת הדרכים המקובלות כיום לתיאור התופעה היא באמצעות שני מושגים: "נשירה גלויה" ו"נשירה סמויה".**¹

נשירה גלויה מתארת מצב של ניתוק פיזי של הנער והנערה ממערכת החינוך המיועדת לבני גילם (כלומר, תלמידים שאינם רשומים במערכת החינוך). בין הנושרים ניתן לזהות שלוש תת-קבוצות בולטות: בני נוער שהחליטו על ניתוק ממערכת החינוך והם מפסיקים לחפש חלופות חינוכיות; בני נוער שלאחר תקופת זמן קצרה של ניתוק ממערכת החינוך מחפשים דרך להשתלב בחזרה במערכת; ובני נוער שבגלל נסיבות חיים, שאינן תלויות בהחלטתם, נשארים מחוץ למערכת החינוך.

נשירה סמויה מתארת אוכלוסייה שנעדרת בתכיפות ממערכת החינוך או שנוכחת בכיתה בצורה פסיבית ואינה חווה תהליך של למידה משמעותית – תופעה זו מתוארת גם כתופעת "נוכח נפקד". ניתן לזהות כמה תת-קבוצות של בני נוער הנמצאים בסיכון לנשירה סמויה: בני נוער הנעדרים בתכיפות גבוהה ולתקופות ארוכות; בני נוער שמתייצבים בבוקר ללימודים ו"מבריזים" באמצע היום (ולעיתים כבר בתחילתו); ובני נוער שמגיעים לכיתה, מתיישבים, אך בעצם אינם מתחברים לתהליך החינוכי-לימודי המתרחש בכיתה. מעבר לכך מאופיינת אוכלוסייה זו בתחושת ניכור כלפי בית-הספר ובעיות התנהגות ובעיות חברתיות בבית-הספר.

משרד החינוך משתמש גם הוא בשני מושגים אלו לצורך הגדרת תופעת הנשירה. על-פי חוזר מנכ"ל המשרד שפורסם בשנת 1994 ואשר מסדיר את אופן טיפול המשרד בתופעת הנשירה, "נשירת תלמידים ממערכת החינוך היא תהליך שראשיתו ב"נשירה סמויה"; דהיינו: התלמיד אינו משתתף השתתפות מלאה בתהליך החינוכי-הלימודי בבית-הספר, ואינו מפיק תועלת משמעותית מן הלימודים. כתוצאה מהפער ההולך וגדל בין "הנושר הסמוי" ובין התלמידים האחרים בידע ובמיומנויות הלימודיות הנרכשות נוצר תהליך של התנתקות הדרגתית של הנושר מבית-הספר, עד לוויתור הדדי על ציפיות להיותו תלמיד מן המניין, הן מצדו של התלמיד והן מצד מערכת החינוך".²

¹ מיכל טרומר, ד"ר יעקב בר-זוהר ופרופ' דרורה כפיר (2007). התמודדות עם נשירה סמויה בקרב תלמידים בסיכון בבתי-ספר, בתוך: **מנייתוק לשילוב (14)**, הוצאת מינהל חברה ונוער, משרד החינוך ירושלים, עמ' 69-93; חיים להב (2012). מ"נשירה סמויה" ל"נשירה גלויה" ומה שביניהם, בתוך: **מנייתוק לשילוב (17)**, הוצאת מינהל חברה ונוער, משרד החינוך ירושלים, עמ' 7-32.

² משרד החינוך, חוזר המנכ"ל הכללי, חוזר מיוחד ז' (התשנ"ה), מניעת נשירה – הגברת כוח ההתמדה וההצלחה של התלמידים בבית-הספר, דצמבר 1994.

על-פי החוזר מקובל להבחין בין "נשירה סמויה" של תלמידים, הנוכחים פיזית בכיתה אך אינם מתפקדים לימודית, מתנתקים מהמסגרות הקיימות וחשים ניכור כלפי הכיתה ובית-הספר; "ביקור לא סדיר" של תלמידים המאופייין בנוכחות לא קבועה בבית-הספר, באיחורים תכופים ובהיעדרויות רבות וממושכות שאינן מוצדקות; ו"נשירה גלויה", שמשמעותה אי-ביקור בבית-הספר שיכול להתפתח לעזיבת המערכת.

תפיסת הנשירה כתהליך דינאמי מקובלת גם בקרב חוקרים בתחום, וכיום מקובל לראות בנשירה תהליך הדרגתי המתהווה לאורך זמן, שיכול להגיע לעזיבה מוחלטת של מערכת החינוך או להיעצר בהישארות פורמאלית במערכת החינוך, תוך כדי התנתקות ממשית מהלמידה ומהפעילות הבית-ספרית.³

מחקרים שנערכו מצביעים על כמה סיבות בולטות בדרך לנשירה: היעדרויות תכופות מלימודים, בעיקר בכיתה ט' או י', מלוות בציונים נמוכים מאוד במקצועות היסוד, שיוצרים פער גדול בין התלמיד לבין בני גילו בהמשך דרכם; אירועים חיצוניים (למידה ולבית-הספר), שמשפיעים מאוד על חייהם של התלמידים. מדובר באירועים הקשורים בתלמידים עצמם (הסתבכות עם החוק, יציאה לעבודה וכו'), או בכאלו שקשורים בבני משפחתם של התלמידים (אבל, גירושין, מחלה, הגירה וכו'), המוציאים אותם ממסלול הלמידה ולפעמים מטילים עליהם תפקידים הקשורים בהמשך תפקוד תקין של המשפחה כולה.⁴

כפועל יוצא של הקושי בהגדרת תופעת הנשירה על סוגיה, כאמור, יש קושי גם בכימות ובמדידה של ממדי התופעה. מדי שנה מפרסמים משרד החינוך והלשכה המרכזית לסטטיסטיקה נתונים שנתיים הנוגעים לנשירה הגלויה במערכת החינוך (כלומר, עזיבה של תלמידים שהיו רשומים ללימודים במסגרת חינוכית מוכרת אך אינם רשומים בה עוד), **אולם נתונים הנוגעים לנשירה הסמויה במערכת החינוך אינם מתפרסמים בדרך דומה, ונראה כי הסיבה לכך היא הקושי המתודולוגי בניטור התופעה.**

מעבר לכך, בתחום הנשירה הגלויה לבדה יש שיטות מדידה שונות. לדוגמה, לצד הגדרה מרחיבה של שיעורי הנשירה (שאפשר לכוונתה נשירה "ברוטו"), הכוללת את כל מי שנשרו מלימודים במסגרת שבפיקוח משרד החינוך, גם אם עברו למסגרת מוכרת אחרת, יש הגדרה מצומצמת יותר של שיעורי הנשירה (שאפשר לכוונתה נשירה "נטו"), הכוללת רק את מי שנשרו מלימודים ואינם שייכים למסגרת חלופית מוכרת. זה המקום לציין כי במהלך השנים האחרונות חלה ירידה עקבית בשיעור הנשירה הגלויה במערכת החינוך בישראל. לדוגמה, שיעור התלמידים בחינוך העל-יסודי (כיתות ז'-י"ב) שנשרו מבתי-ספר שבפיקוח משרד החינוך ואינם לומדים במסגרת חלופית מוכרת עמד בשנת תשע"ג (2012/13) על 1.8%, בהשוואה ל-1.9% בשנת תשע"א (2010/11), 2.3% בשנת תשס"ח (2007/08) ו-2.5% בשנת תשס"ו (2005/06).⁵ נדגיש כי מדובר במדידה של נשירה במעבר בין שנת לימודים אחת לשנייה או במהלך שנת לימודים מסוימת ולא בשיעורי נשירה מצטברים (המכונים גם שיעורי "אי-למידה").

בכנסת החמש-עשרה החליטה ועדת הכנסת על הקמת ועדה מיוחדת לנושא הנשירה מבתי-הספר, בראשות חברת הכנסת לשעבר תמר גוז'נסקי. ועדה זו הגישה את הדוח המסכם של עבודתה בשנת 2002.⁶ מסקנות הוועדה והמלצותיה התבססו בין השאר על דוח מחקר בנושא הנשירה הגלויה והסמויה בקרב בני-נוער שהוכן על-ידי ג'וינט-מכון ברוקדייל, בליווי ובפיקוח מרכז המחקר והמידע של הכנסת.⁷ לאחרונה הזמין מרכז המחקר והמידע מחקר המשך בנושא הנשירה הסמויה וממצאיו יפורסמו בנפרד.

³ על-פי: מרים כהן-נבות, שרית אלנבוגן-פרנקוביץ ותמר ריינפלד, הנשירה הגלויה והסמויה בקרב בני נוער – דוח מחקר, ג'וינט-מכון ברוקדייל – המרכז לילדים ולנוער, בליווי ובפיקוח מרכז המחקר והמידע של הכנסת, יוני 2001.

⁴ על-פי: חיים להב (2012). "נשירה סמויה" לנשירה גלויה ומה שביניהם, בתוך: מניתוק לשילוב (17), הוצאת מינהל חברה ונוער, משרד החינוך ירושלים, עמ' 7-32.

⁵ נתוני שנת תשע"ג התקבלו מהלשכה המרכזית לסטטיסטיקה בתאריך 2 ביולי 2014; נתוני השנים תשע"א ותשס"ו על-פי: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, דוח פני החברה בישראל מספר 6 (2013), לוח 4.13; נתוני שנת תשס"ח על-פי: דוח פני החברה בישראל מספר 3 (2010), לוח 4.2.

⁶ הכנסת, הוועדה המיוחדת לנושא הנשירה מבית-הספר, מסקנות הוועדה והמלצותיה, יולי 2002.

⁷ מרים כהן-נבות, שרית אלנבוגן-פרנקוביץ ותמר ריינפלד, הנשירה הגלויה והסמויה בקרב בני נוער – דוח מחקר, ג'וינט-מכון ברוקדייל – המרכז לילדים ולנוער, בליווי ובפיקוח מרכז המחקר והמידע של הכנסת, יוני 2001.

לבקשת חברת הכנסת תיסקר במסמך זה מדיניות ופעילות משרד החינוך למניעת הנשירה, ובכלל זה אופן התמודדותו עם מאפייני הנשירה הסמויה. לצד זה יוצגו במסמך נתונים רלוונטיים אשר יכולים לשפוך אור נוסף על היקף תופעת הנשירה הסמויה במערכת החינוך בישראל.

2. מדיניות ופעילות משרד החינוך למניעת נשירה

בחוק לימוד חובה, התש"ט-1949 (להלן: חוק לימוד חובה) נקבע כי לימוד חובה כולל כל ילד בישראל מגיל 3 ועד גיל 17.⁸ בסעיף 4 לחוק נקבע כי הורי הילד מחויבים לדאוג ללימודיו הסדירים. כמו כן, נקבע בסעיף זה כי מנהל מוסד חינוך מחויב לדווח להורים ולרשות החינוך המקומית על ילד או נער שנעדר מלימודיו ללא סיבה מספקת, לעתים תכופות עד שיש בכך משום הפרעה רצינית ללימודיו, או שהוא נעדר מלימודיו שבעה ימי לימוד רצופים. בתקנות לימוד חובה (כללי דיווח של מנהל מוסד חינוך), התשס"ה-2004 נקבעו אופן הדיווח ומועדי הדיווח על לימוד בלתי סדיר, על היעדר רישום לשנת הלימודים הקרובה ועל אי-הגעה ללימודים.

המחלקה לביקור סדיר ומניעת נשירה הפועלת במסגרת אגף שח"ר (שירותי חינוך ורווחה) במשרד החינוך היא הגורם הממשלתי האחראי על הפעלת מערך הביקור הסדיר ומניעת הנשירה במערכת החינוך. המערך פועל כסמכות מרכזית אשר אחראית על החלת חוק לימוד חובה על כלל התלמידים חייבי הלימוד והוא המשמש גורם מתאם בכל הקשור בפעילות למניעת נשירה מבחינה פדגוגית, ארגונית וביצועית. המערך פועל בשיתוף ובתיאום עם כלל הגורמים הנוגעים בדבר במשרד החינוך ובממשק עם רשויות החינוך המקומיות ומשרדי ממשלה שונים.⁹

מערך הביקור הסדיר ומניעת הנשירה מבוזר ומתוקנן ברמת המטה, ברמת המחוזות, ועד לרשויות המקומיות. המערך פועל באמצעות מפקחים על הביקור הסדיר ומניעת הנשירה במחוזות ובאמצעות מנחים פדגוגיים המופעלים על-ידם; מפקחים כוללים על בתי-הספר; כ-600 תקנים של קציני ביקור סדיר (להלן קב"סים) ברשויות החינוך המקומיות הפועלים במוסדות החינוך, החל מגן הילדים ועד לכיתה י"ב בחטיבה העליונה.¹⁰

המחלקה לביקור סדיר במשרד החינוך, באמצעות הקב"סים ברשויות המקומיות, אחראית על איתור התלמידים שאינם מבקרים ביקור סדיר בבית-הספר (ובכלל זה תלמידים הנמצאים בסכנת נשירה ותלמידים בעלי מאפיינים של נשירה סמויה), ומסייעת בהחזרתם למעגל הלומדים.

גורמים שונים במשרד החינוך (אגף שח"ר, שפ"י, האגף לקידום נוער, מנהל חברה ונוער ועוד) מפעילים תכניות התערבות ומניעה המיועדות לתלמידים הנמצאים בסכנת נשירה מבתי-הספר ולילדים ונוער בסיכון (ראו בנספח פירוט של חלק מן התכניות). בהקשר זה נציין כי באתר האינטרנט של אגף שח"ר מפורסמים קריטריונים לתקצוב תכניות למניעת נשירה בבתי-ספר על-יסודיים השייכים ל"בעלויות" על מוסדות החינוך (הן רשויות מקומיות והן בעלויות פרטיות).¹¹ על-ידי כך מעוניין המשרד לעודד בעלויות

⁸ החלת חוק חינוך חובה לגילאי 3-4 ולכיתות י"א-י"ב נעשית בהדרגה באמצעות צווים.

⁹ על-פי אתר האינטרנט של משרד החינוך, אגף שח"ר – המחלקה לביקור סדיר ומניעת נשירה, תאריך כניסה: 6 ביולי 2014;

¹⁰ ד"ר אייל גבאי, ממונה תחום מידע באגף שח"ר, משרד החינוך, תשובה על בקשת מידע של מרכז המחקר והמידע של הכנסת, 31 בדצמבר 2013.

¹¹ רבים ממוסדות החינוך העל-יסודי הארבע-שנתי (כיתות ט'-י"ב) והחטיבה העליונה (כיתות י"ב) נמצאים בבעלות של הרשויות המקומיות ושל רשתות חינוך ומלכ"רים.

אלה להפעיל במסגרת מוסדות החינוך שבבעלותן תכניות למניעת נשירה, תוך השתתפות חלקית בעלות התקציבית הכרוכה בהפעלתן (20 שעות שבועיות בתקצוב משרד החינוך ו-26 שעות שבועיות בתקצוב הבעלות; שווי שעה שבועית – כ-6,000 ש"ח).¹²

בשנת 1994 פרסם משרד החינוך חוזר מנכ"ל בנושא "מניעת נשירה – הגברת כוח ההתמדה וההצלחה של התלמידים בבית-הספר" (להלן: החוזר)¹³, המשמש כמסמך המסגרת המרכזי המסדיר את מדיניות משרד החינוך בתחום נשירת תלמידים ממערכת החינוך ואת אופן הטיפול בה.¹⁴ החוזר כולל נהלים לאיתור תלמידים נושרים ונהלי דיווח ובקרה. כמו כן כולל החוזר את פירוט תפקידו של הקב"ס ואת תפקידם של שאר עובדי מערכת החינוך בנושא הביקור הסדיר (מנהל בית-הספר, מחנך הכיתה, המורה למקצוע, היועץ החינוכי, הפסיכולוג, העובד הסוציאלי, אחות בית-הספר והצוות הבין-מקצועי).

על-פי החוזר אחזקת התלמידים הלומדים בבתי-הספר היסודיים והעל-יסודיים עד גמר כיתה י"ב ושילובם מחדש של הנושרים הם מעיקרי המדיניות החינוכית של מערכת החינוך במדינת ישראל. על בית-הספר היסודי מוטלת האחריות להביא להתמדתו של התלמיד בבית-הספר, עד שיסיים אותו בסוף כיתה ו' בבית-ספר שש-שנתי או בסוף כיתה ח' בבית-ספר שמונה-שנתי, ועל בית-הספר העל-יסודי מוטלת האחריות להביא להתמדתו של התלמיד עד סוף כיתה י"ב.

הדרכים להשגת יעדי המדיניות הם: יצירת תנאים חינוכיים לימודיים המאפשרים לתלמיד השתלבות בבית-הספר ברמה ובהיקף המתאימים ליכולתו והמסייעים לו לממש את יכולתו האישית בתחום האינטלקטואלי, הרגשי והחברתי; מניעת נשירה של תלמידים, בין נשירה סמויה ובין נשירה גלויה, על-ידי פיתוח מודעות בקרב כלל עובדי מערכת החינוך להקפדה על שמירת ההוראות המחייבות ועל-ידי פיתוח ויישום של תכניות מיוחדות לנושא זה; שמירה על קשר הדדי בין בית-הספר לבית ההורים; ויצירת מערכת תמיכה בקהילה לצורך איתור, אבחון והשמה של נוער שנשר והתנתק ממערכת החינוך.¹⁵

משרד החינוך שוקד בימים אלו על הכנת חוזר מנכ"ל מעודכן בנושא מניעת הנשירה (כאמור, חוזר המנכ"ל התקף כיום פורסם בשנת 1994). על-פי המשרד החוזר החדש יתמקד בנקודות הביקורת של דוח מבקר המדינה שפורסם לאחרונה בנושא "טיפולן של רשויות מקומיות בבני נוער מנותקים ממסגרות לימודיים".¹⁶ בדוח המבקר נבדק באופן מדגמי הטיפול של שלוש רשויות מקומיות (אשדוד, באקה אל-גרבייה ופתח תקווה) בבני נוער מנותקים ממסגרות לימודיים. המבקר מצא ליקויים באופן עבודתן של הרשויות באיתור תלמידים נושרים וטיפול בבני נוער מנותקים. בין השאר נמצאו ליקויים באופן הטיפול של הקב"סים בתלמידים המתגוררים מחוץ ליישוב¹⁷; בדיווח על תלמידים שלא למדו באופן

¹² אתר האינטרנט של משרד החינוך, [אגף שח"ר – המחלקה לביקור סדיר ומניעת נשירה](#), תאריך כניסה: 6 ביולי 2014.

¹³ משרד החינוך, חוזר מיוחד ז' (תשנ"ה) דצמבר 1994 – מניעת נשירה – הגברת כוח ההתמדה וההצלחה של התלמידים בבית-הספר.

¹⁴ על-פי משרד החינוך לצד חוזר זה נוספו הבהרות ונהלים שהופצו לכלל הגורמים המעורבים במסגרת יישום צו הרחבת חוק לימוד חובה לתלמידי כיתות י"א-י"ב ביישובי הצו החל משנת תש"ע.

¹⁵ שם.

¹⁶ משרד מבקר המדינה, ביקורת על השלטון המקומי לשנת 2013, [טיפולן של רשויות מקומיות בבני נוער מנותקים ממסגרות לימודיים](#), 22 בינואר 2014.

¹⁷ על-פי המבקר: "תלמידים רבים לומדים במוסדות חינוך שממוקמים מחוץ ליישוב מגוריהם. בעיריות אשדוד ופתח-תקווה לומדים אלפי תלמידים במוסדות חינוך כאלה; אולם לקב"סים בעיריות אלה לא היה כל מידע לגבי ביקוריהם הסדירים של רוב תלמידי החוץ בבתי-הספר שלהם, וממילא לא קיימו כל מעקב אחר הופעתם הסדירה של התלמידים. כן נמצא כי משרד החינוך לא הנחה את הקב"סים כיצד עליהם לבצע את תפקידם במוסדות החינוך החיצוניים."

סדיר¹⁸; בבדיקה של יומני הנוכחות הבית-ספריים על-ידי הקב"סים ושימוש באמצעי זה כדי לאתר תלמידים שנשרו; בעיכוב משמעותי במתן טיפול לתלמידים שאותרו¹⁹; ובהפסקות גדולות בין המפגשים שעורכים הקב"סים עם התלמידים המטופלים²⁰.

בעקבות פרסום הדוח התקיים דיון בנושא בוועדה לענייני ביקורת המדינה של הכנסת, ובו נטען על-ידי גורמים הנוגעים בדבר כי בכל הנוגע למגזר היהודי רוב הליקויים המצוינים בדוח המבקר מתייחסים לאופן הטיפול בתלמידים חרדים. כמו כן, עלה בדיון כי יש מחסור בקב"סים ברשויות המקומיות, וכן קושי בגיוס קב"סים חדשים (בעיקר עבור המגזר החרדי). לטענת דוברים שונים הקושי בגיוס נובע בין השאר מרמת השכר הנמוכה של הקב"סים (כ-3,000 ש"ח למשרה מלאה). לדברי נציגת משרד החינוך בדיון המשרד נמצא בתהליך (באמצעות ועדה משותפת למשרד החינוך ומשרד האוצר) כדי לשפר את שכר הקב"סים, וכן כדי להגדיל את מספר התקנים.²¹

3. נתונים

משרד החינוך באמצעות מנהל תקשוב ומערכות מידע מפעיל מערכת "מניעת נשירה" ובה איסוף מידע על תלמידים הנמצאים בטיפולם של הקב"סים הפועלים ברשויות החינוך המקומיות ברחבי הארץ. מידע זה נשלח על-ידי הקב"סים ומהווה תיעוד של עבודתם במערכת מידע מקומית (ממ"ר) בתקשורת מאובטחת למערכת של משרד החינוך. המידע המתועד והמועבר כולל את מאפייני התלמידים שהופנו בדרך כלל על-ידי מנהלי בתי-הספר בעקבות ביקור לא סדיר של התלמיד בבית-הספר. להלן יוצגו נתוני משרד החינוך על תלמידים המטופלים על-ידי קב"סים:²²

¹⁸ על-פי המבקר: "מנהלי בתי-הספר בבאקה אל-גרבייה וחלק ממנהלי בתי-הספר בפתח-תקווה לא נהגו לדווח בכתב על תלמידים שלא למדו באופן סדיר, זאת שלא בהתאם להוראות חוק לימוד חובה, התש"ט-1949. מנהלי מחלקות החינוך בעיריות אלה לא התרו בכתב במנהלי בתי-הספר שלא דיווחו ואף לא הודיעו זאת למשרד החינוך. מעבר לאי-עמידה בהוראות הדיון, אי-דיווח על היעדרות מלימודים מונע ממערכת החינוך אמצעי חיוני לאיתור תלמידים נושרים בסמוך למועד נשירתם, מונע את האפשרות לעקוב אחר כל התלמידים הנושרים ומקשה על הניסיון להחזירם למסגרת לימודים."

¹⁹ בעיריית באקה אל-גרבייה נמצא כי הטיפול ב-15 מבין 34 מטופלי הקב"סים שתיקיהם נבדקו החל זמן רב לאחר מועד איתורם: הטיפול בשישה תלמידים נושרים החל חודשיים או שלושה לאחר מועד האיתור, והטיפול בשמונה נושרים נוספים החל רק שנה עד שנתיים לאחר מועד האיתור; במקרה אחד חלפו שלושה שנים מיום האיתור עד לתחילת הטיפול.

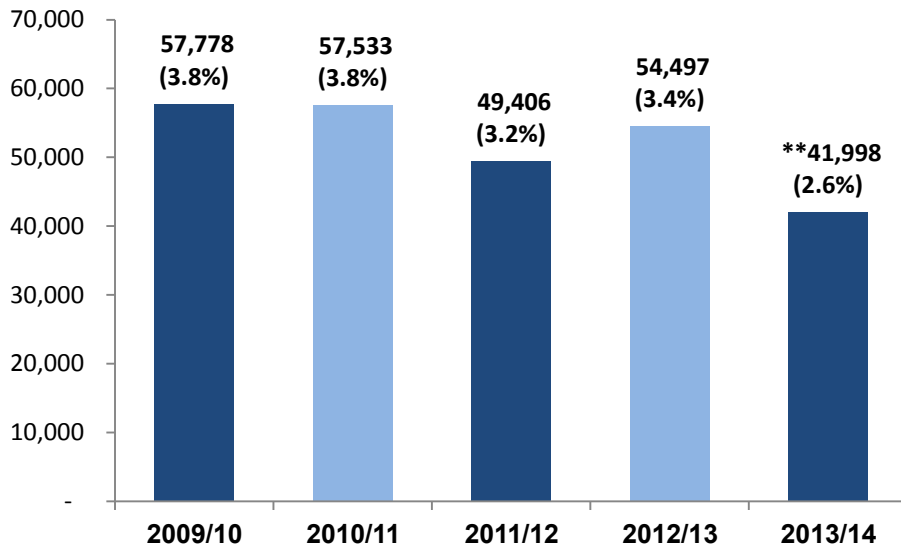
²⁰ בעיריית אשדוד נמצא כי בשבעה מבין 14 מטופלי הקב"סים שתיקיהם נבדקו לא התקיים טיפול רצוף וחלו בו הפסקות שנעו בין שלושה לשבעה חודשים בין מפגש אחד למשנהו. בעיריית פתח-תקווה נמצא כי ב-14 מבין 30 מטופלי הקב"סים שתיקיהם נבדקו לא התקיים טיפול רצוף וחלו בו הפסקות שנעו בין ארבעה לשמונה חודשים בין מפגש אחד למשנהו.

²¹ פרוטוקול מס' 88 משיבת הוועדה לענייני ביקורת המדינה, 28 בינואר 2014.

²² ד"ר אייל גבאי, ממונה תחום מידע באגף שח"ר, משרד החינוך, תשובה על בקשת מידע של מרכז המחקר והמידע של הכנסת, 31 בדצמבר 2013.

תרשים 1. מספר התלמידים בבתי-ספר (כיתות א'-י"ב) המטופלים על-ידי קציני ביקור סדיר ונמצאים בסכנת נשירה ושיעורם מכלל התלמידים במערכת החינוך, 2009-2014²³

* בסוגריים – שיעורם מכלל התלמידים במערכת החינוך.
 ** בשנת הלימודים תשע"ד (2013/14) הנתונים הם חלקיים ונכונים לתאריך 31 בנובמבר 2013. לטענת משרד החינוך לעת עתה לא ניתן לספק נתונים עדכניים יותר.

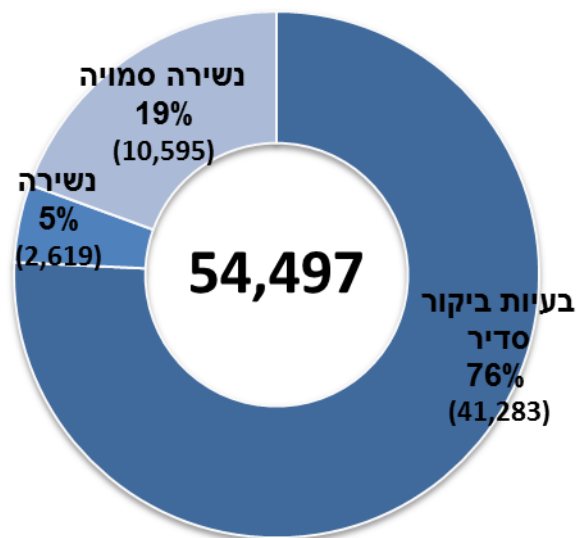
מהנתונים בתרשים עולה כי בשנת תשע"ב (2011/12) חלה ירידה במספר ובשיעור התלמידים שטופלו על-ידי קב"סים, בהשוואה לשתי השנים שקדמו לה. בשנת תשע"ב טופלו על-ידי קב"סים 49,406 תלמידים, שהיוו 3.2% מכלל התלמידים במערכת החינוך, בהשוואה ל-57,778 תלמידים בשנת תש"ע (2009/10), שהיוו 3.8% מכלל התלמידים במערכת החינוך. בשנת תשע"ג (2012/13) חלה עלייה במספר ובשיעור התלמידים שטופלו על-ידי קב"סים – 54,497 תלמידים, שהיוו 3.4% מכלל התלמידים במערכת החינוך.

במערכות המידע של המשרד יש מידע על מאפייני התלמידים המטופלים על-ידי קב"סים. במסגרת זו קיימות שלוש קטגוריות על-פיהן מאופיינים התלמידים: ביקור לא סדיר; נשירה סמויה; נשירה גלויה. כל התערבות של קב"סים מקורה בבעיית ביקור סדיר שנוצרה אצל תלמיד. תלמידים שאופיינו כנושרים סמויים הם תלמידים שהתגלו אצלם מאפיינים נוספים של נשירה סמויה (אחד או יותר מהמאפיינים הבאים: פערים משמעותיים בהישגים לימודיים; התנהגויות סיכון, בעיות חיברות; וקשיים משפחתיים). תלמידים שאופיינו כנושרים גלויים הם תלמידים שנשרו בפועל ממערכת החינוך ואינם מגיעים עוד לבית-הספר, אולם הרישום שלהם במערכת כנושרים טרם התעדכן והם עדיין רשומים כתלמידים במערכת החינוך.

²³ הנתונים על שיעור התלמידים מבוססים על נתוני התלמידים במערכת החינוך שהופקו ממערכת המידע האינטרנטית של משרד החינוך "במבט רחב – מספרים על חינוך", תאריך כניסה: 6 ביולי 2014; נתוני שנת 2013/14 התקבלו ממשרד החינוך בתאריך 2 ביוני 2014.

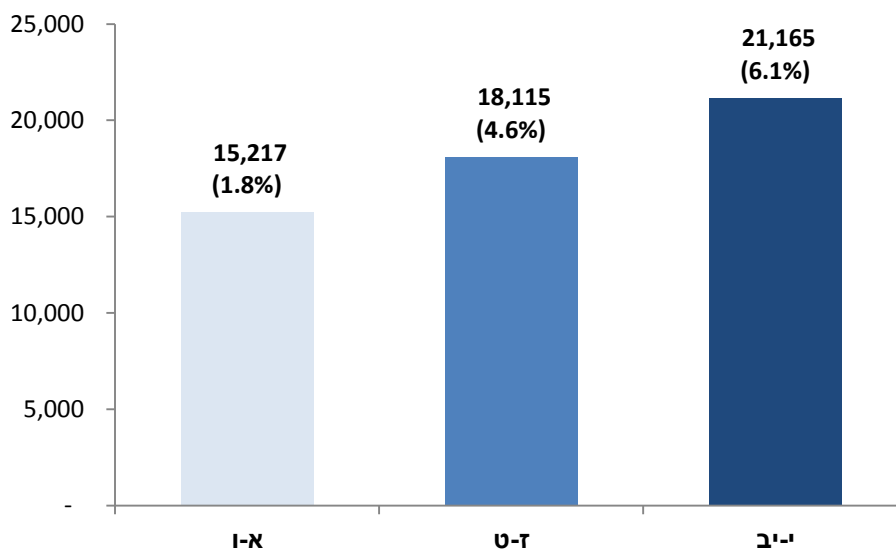

תרשים 2. תלמידים בבתי-ספר (כיתות א'-י"ב) המטופלים על-ידי קציני ביקור סדיר, לפי מאפיון, תשע"ג (2012/13)

מהנתונים בתרשים עולה כי כ-76% מהתלמידים שטופלו על-ידי קב"סים בשנת תשע"ג (2012/13) אופיינו כתלמידים שיש להם בעיות של ביקור סדיר; כ-19% מהתלמידים אופיינו כתלמידים שיש להם מאפיינים של נשירה סמויה; וכ-5% מהתלמידים אופיינו כתלמידים שנשרו ממערכת החינוך ואינם מגיעים עוד ללימודים.

תרשים 3. תלמידים בבתי-ספר (כיתות א'-י"ב) המטופלים על-ידי קציני ביקור סדיר ושיעורם מכלל התלמידים, לפי שלב חינוך, תשע"ג (2012/13)²⁴

* בסוגריים – שיעורם מכלל התלמידים בשכבת הגיל.

²⁴ הנתונים על שיעור התלמידים מבוססים על נתוני התלמידים במערכת החינוך שהופקו ממערכת המידע האינטרנטית של משרד החינוך "במבט רחב – מספרים על חינוך", תאריך כניסה: 6 ביולי 2014.

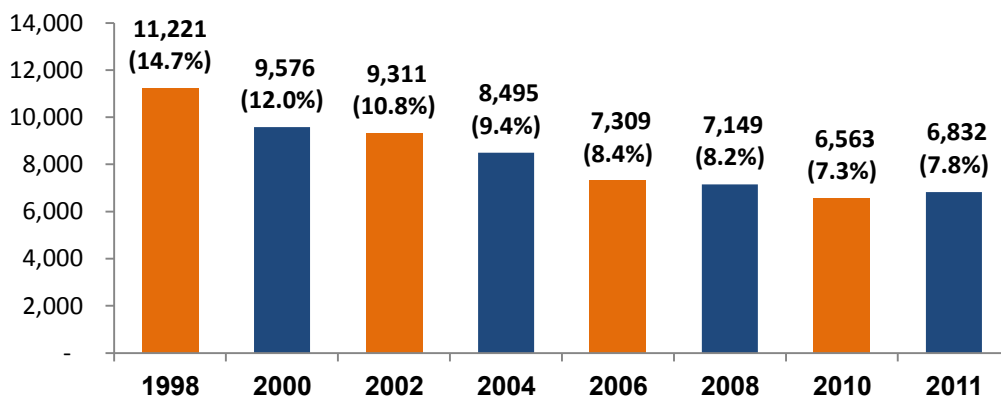
מהנתונים בתרשים עולה כי בעיות ביקור סדיר ונשירה סמויה נפוצות יותר בכיתות הגבוהות. בשנת תשע"ג (2012/13) טופלו על-ידי קב"סים 21,165 תלמידים בכיתות י"ב, שהיוו 6.1% מכלל תלמידי שכבת הגיל; 18,115 תלמידים בכיתות ז'-ט', שהיוו 4.6% מתלמידי שכבת הגיל; ו-15,217 תלמידים בכיתות א'-ו', שהיוו 1.8% מתלמידי שכבת הגיל.

חשוב לציין כי על-פי משרד החינוך הנתונים על מספר התלמידים המטופלים על-ידי קב"סים אינם מהווים שיקוף מלא של תופעת הנשירה הסמויה במערכת החינוך. להערכת המשרד כ-30% מכלל הילדים ובני-הנוער הם בעלי מאפיין אחד או יותר ממאפייני הנשירה הסמויה.²⁵ באתר האינטרנט של אגף שח"ר מצוין כי נוסף על התלמידים המטופלים על-ידי קב"סים יש במערכת החינוך עוד כ-150,000 תלמידים נוספים בדרגות סיכון נשירה שונות.²⁶

כאמור, מחקר המשך מקיף בנושא הנשירה הסמויה הוזמן על-ידי מרכז המחקר והמידע של הכנסת וממצאיו יפורסמו בנפרד. מחקר זה בוחן את התופעה בעיקר על סמך דיווחים של תלמידים בסקרים בינלאומיים על תפקודם במערכת החינוך, ובהתבסס על שלושה מדדי ניתוק – ניתוק התנהגותי (היעדרויות מרובות ואיחורים), ניתוק רגשי (תחושת ניכור וחוסר שייכות לבית הספר) וניתוק קוגניטיבי (התייחסות שלילית ללמידה ואי הכרה של משמעות הלמידה).

אחת השיטות הנוספות להגדרת נשירה סמויה הנה של תלמידים השוהים במערכת החינוך עד סיום כיתה י"ב, אבל אינם מצליחים בסופו של התהליך להשיג את תעודת הסיום – תעודת הבגרות, שיכולה להקנות להם כרטיס כניסה למקומות רבים בעולם המבוגרים בהמשך דרכם.²⁷ להלן יוצגו נתונים מחמירים אף יותר אודות תלמידים שסיימו כיתה י"ב ללא שניגשו ולו לבחינת בגרות אחת במהלך לימודיהם במערכת החינוך (לא כולל תלמידים חרדים, נבחנים אקסטרניים ותלמידים שלמדו במסגרות שאינן בפיקוח משרד החינוך, דוגמת מערכת החינוך המקצועי שבפיקוח משרד הכלכלה).

תרשים 4. תלמידים בכיתה י"ב שלא נבחנו כלל בבחינות בגרות, 1998-2011²⁸

²⁵ ד"ר אייל גבאי, ממונה תחום מידע באגף שח"ר, משרד החינוך, תשובה על בקשת מידע של מרכז המחקר והמידע של הכנסת, 31 בדצמבר 2013.

²⁶ אתר האינטרנט של משרד החינוך, אגף שח"ר – המחלקה לביקור סדיר ומניעת נשירה, תאריך כניסה: 6 ביולי 2014.

²⁷ ראו: חיים להב (2012). מ"נשירה סמויה" ל"נשירה גלויה" ומה שביניהם, בתוך: מניתוק לשילוב (17), הוצאת מינהל חברה ונוער, משרד החינוך ירושלים, עמ' 7-32.

²⁸ מקור הנתונים: השנתונים הסטטיסטיים של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה בשנים הרלוונטיות. על-פי הגדרת הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה "ניגשים לבחינות בגרות" הם תלמידים שנבחנו במועד הראשי או המשני (קיץ או חורף) בבחינת בגרות אחת לפחות, בלי קשר לתוצאות הבחינה.

מהנתונים בתרשים עולה כי לאורך השנים חלה ירידה במספר תלמידי כיתה י"ב שלא ניגשו לאף לבחינת בגרות – 6,832 בשנת 2011, בהשוואה ל-11,221 בשנת 1998 (ירידה של כ-39%). לצד הירידה במספרם חלה ירידה משמעותית גם בשיעורם מכלל תלמידי כיתה י"ב – כ-8% בשנת 2011, בהשוואה לכ-15% בשנת 1998. עם זאת, יש לשים לב כי בשנת 2011 חלה עלייה קטנה במספר ובשיעור התלמידים שלא ניגשו לבחינות הבגרות, לעומת שנת 2010.

יש לציין כי מבין תלמידי כיתה י"ב שלא ניגשו לבחינות בגרות יש תלמידים שניגשו לבחינות גמר של משרד החינוך. כך לדוגמה, בשנת 2011 נבחנו בבחינות גמר 2,122 תלמידים שלא ניגשו לבחינות בגרות (לא כולל תלמידים חרדים).²⁹ עוד נציין כי הנתונים כוללים תלמידים הלומדים במסגרות החינוך המיוחד, ואין בידינו נתונים על חלקם בקבוצת תלמידי כיתה י"ב שלא ניגשו לבחינות בגרות, ועל חלקם בקבוצת ההתייחסות של כלל תלמידי כיתה י"ב על-פיה חושבו נתוני הניגשים לבחינות בגרות.³⁰ **נדגיש כי בשל מגבלות אלה יש צורך בבדיקה מעמיקה יותר של הנתונים אודות התלמידים שסיימו כיתה י"ב ללא שניגשו לבחינות בגרות.**

זה המקום לציין גם כי לשאלתנו האם נתון זה יכול להיות מדד לזיהוי היקף הנשירה הסמויה במערכת החינוך, השיב משרד החינוך כי "שיעור תלמידי כיתה י"ב שלא ניגשו ולו לבחינת בגרות אחת הוא תוצאה של תהליך שראשיתו בפערים לימודיים, חינוכיים וחברתיים שמקורם במספר גורמים (ביקור לא סדיר, בעיות רגשיות, מצב סוציו-אקונומי, משפחתיות מורכבת – תפקוד הורי לא תקין, התנהגויות לא נורמטיביות, ניכור, בידוד). לכן לא ניתן להשתמש רק במדד זה לזיהוי היקף הנשירה הסמויה".³¹

בשולי הדברים נוסף כי החל משנת הלימודים תש"ע (2009/10) הורחב חוק לימוד חובה לכיתות י"א-י"ב. הרחבה זו מתבצעת באופן הדרגתי באמצעות צווים שמוציא שר החינוך מדי שנה. בשנת הלימודים תשע"ד (2013/14) פועלות במתכונת הצו 176 רשויות מקומיות (מתוך 255 רשויות מקומיות בישראל). בתי-ספר שביישובי הצו אינם יכולים להנשיר תלמידים אלא מחויבים למצוא לכל תלמיד מסגרת חינוכית שתאפשר לו לסיים שתיים עשרה שנות לימוד.³² הרחבת חוק לימוד חובה בכיתות י"א-י"ב עשויה לצמצם את שיעורי הנשירה הגלויה, אולם מנגד היא עלולה להגדיל עוד יותר את היקפי הנשירה הסמויה במערכת החינוך, שכן הנושרים הגלויים עשויים להיכנס פורמאלית לתוך הרישום, אולם לא בטוח שיתפקדו כתלמידים סדירים.

להלן יוצג בנספח פירוט תכניות ההתערבות שמפעיל משרד החינוך לצורך מניעת נשירה של תלמידים ממערכת החינוך. החלוקה של התכניות היא על-פי שלב החינוך אליהן הן מיועדות ולכן חלק מהתכניות יכולות להופיע כמה פעמים בטבלה בכל אחד משלבי החינוך בהן הן מיושמות.

²⁹ מקור הנתונים: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה (הנתונים התקבלו מגברת יפה שיף, אגף א – חינוך, השכלה וכוחות הוראה, בתאריך 3 ביולי 2014).

³⁰ נתוני הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה על תלמידי כיתה י"ב הניגשים לבחינות בגרות מתבססים על קבצים מינהליים של משרד החינוך. על-פי הגדרת משרד החינוך מסיימי י"ב הם תלמידים שלמדו בכיתה י"ב **בבתי-ספר המגוישים לבחינות**, הנמצאים בפיקוח משרד החינוך בלבד (לא כולל נבחנים אקסטרניים או תלמידים הלומדים במסגרות שאינן בפיקוח משרד החינוך).

על-פי נתוני משרד החינוך, בשנת הלימודים תשע"א (2010/11) למדו בחינוך המיוחד 2,586 תלמידים בכיתה י"ב (לא כולל תלמידים חרדים). על-פי: מערכת המידע האינטרנטית של משרד החינוך "במבט רחב – מספרים על חינוך", תאריך כניסה: 6 ביולי 2014.

³¹ ד"ר אייל גבאי, ממונה תחום מידע באגף שח"ר, משרד החינוך, תשובה על בקשת מידע של מרכז המחקר והמידע של הכנסת, 31 בדצמבר 2013.

³² על-פי: אתר האינטרנט של משרד החינוך, על סדר היום, "[שר החינוך מרחיב את צו חוק חינוך חובה](#)".

נספח – תכניות משרד החינוך למניעת נשירה³³

שם תכנית	מעיקרי התכנית	אגף	גילאים	מאפיין אוכלוסייה	התחום	הנושא	איזור פעילות	מגזר	זרם	סוג חינוך
טיפול בפרט על-ידי קב"סים	איתור ומיפוי אוכלוסיית התלמידים הנמצאים בסיכון ובסכנת נשירה באמצעות טיפול ממוקד פרט על-ידי הקב"סים.	שח"ר	ילדי גן בגילאי 3-6	ילדים ונוער בסיכון לנשירה סמויה/גלויה	רווחתי-רגשי	טיפול בפרט	בכל הארץ	יהודי, ערבי, בדואי, דרוזי וצ'רקסי	ממ"ד וממ"ד וחרדי	חינוך רגיל וחינוך מיוחד
מנ"ע- מניעת נשירה עכשיו	מענים ייחודיים ממוקדי צורכי הפרט לתלמידים הנמצאים בסכנת נשירה מיידית.	שח"ר	ילדי גן בגילאי 3-6	ילדים ונוער בסיכון לנשירה סמויה/גלויה	רווחתי-רגשי	טיפול בפרט	בכל הארץ	יהודי, ערבי, בדואי, דרוזי וצ'רקסי	ממ"ד וממ"ד וחרדי	חינוך רגיל וחינוך מיוחד
טיפול בפרט על-ידי קב"סים	איתור ומיפוי אוכלוסיית התלמידים הנמצאים בסיכון ובסכנת נשירה באמצעות טיפול ממוקד פרט על-ידי הקב"סים.	שח"ר	כיתות א'-ו'	ילדים ונוער בסיכון לנשירה סמויה/גלויה	רווחתי-רגשי	טיפול בפרט	בכל הארץ	יהודי, ערבי, בדואי, דרוזי וצ'רקסי	ממ"ד וממ"ד וחרדי	חינוך רגיל וחינוך מיוחד
מועדונית משפחתית	סביבה חמה ותומכת הכוללת סיוע לימודי, העשרה והזנה לאחר שעות הלימודים.	שח"ר	כיתות א'-ו'	כלל האוכלוסייה	רווחתי-רגשי	מסגרת חינוכית תומכת בתום יום הלימודים	בכל הארץ	יהודי, ערבי, בדואי, דרוזי וצ'רקסי	ממ"ד וממ"ד וחרדי	חינוך רגיל וחינוך מיוחד
מל"א ביסודי (מרחב למידה אחר)	מרחב למידה אחר הנותן מענה ממוקד פרט לתלמידים שאותרו כתלמידים מתקשים ובסיכון.	שח"ר	כיתות ד'-ו'	ילדים ונוער בסיכון	רווחתי-רגשי	מענה רווחתי-חינוכי כולל	בכל הארץ	יהודי, ערבי, בדואי, דרוזי וצ'רקסי	ממ"ד וממ"ד וחרדי	חינוך רגיל
מנ"ע- מניעת נשירה עכשיו	מענים ייחודיים ממוקדי צורכי הפרט לתלמידים הנמצאים בסכנת נשירה מיידית.	שח"ר	כיתות א'-ו'	ילדים ונוער בסיכון לנשירה סמויה/גלויה	רווחתי-רגשי	טיפול בפרט	בכל הארץ	יהודי, ערבי, בדואי, דרוזי וצ'רקסי	ממ"ד וממ"ד וחרדי	חינוך רגיל וחינוך מיוחד
מקפצה	תכנית מערכתית לעבודה עם תלמידים במצבי סיכון במטרה לקדםם ולצמצם התנהגויות	אגף א' לחינוך	כיתות א'-ח'	ילדים ונוער בסיכון	רווחתי-רגשי	מענה רווחתי-	מחוז צפון	יהודי, ערבי, בדואי, דרוזי	ממ"ד וממ"ד	חינוך רגיל

³³ המידע הועבר על-ידי משרד החינוך בתאריך 26 בינואר 2014.

שם תכנית	מעיקרי התכנית	אגף	גילאים	מאפיין אוכלוסייה	התחום	הנושא	איזור פעילות	מגזר	זרם	סוג חינוך
	סיכון.	יסודי				חינוכי כולל		וצ'רקסי		
מרח"ב (מענה רווחתי חינוכי בבית הספר)	תכנית המספקת מענה רווחתי-חינוכי לילדים ונוער בסיכון.	שפ"י	כיתות א'-יב'	ילדים ונוער בסיכון	רווחתי-רגשי	מענה רווחתי-חינוכי כולל	בכל הארץ	יהודי, ערבי, בדואי, דרוזי וצ'רקסי	ממ' וממ"ד	חינוך רגיל
רווחת הפרט	התכנית נועדה לסייע בהרחבת המענים הניתנים לתלמידים תת-משיגים בסיכון.	שפ"י	כיתות א'-יב'	ילדים ונוער בסיכון	רווחתי-רגשי	מענה רווחתי-חינוכי כולל	בכל הארץ	יהודי, ערבי, בדואי, דרוזי וצ'רקסי	ממ' וממ"ד	חינוך רגיל
אמ"ץ	תכנית התערבות חינוכית-לימודית המייצרת חוויה חיובית, המשפיעה על תודעת המסוגלות והמאפשרת לקבל תעודת בגרות.	שח"ר	כיתות י'-יב'	ילדים מרקע סוציו-אקונומי נמוך	לימודי	לקראת בגרות-בכל המקצועות	בכל הארץ	יהודי, ערבי, בדואי, דרוזי וצ'רקסי	ממ', ממ"ד וחרדי	חינוך רגיל
אתגר	כיתות ייעודיות לתלמידים בעלי חסכים לימודיים חינוכיים וחברתיים.	שח"ר	כיתות י'-יב'	ילדים מרקע סוציו-אקונומי נמוך	לימודי	לקראת בגרות טכנולוגית	בכל הארץ	יהודי, ערבי, בדואי, דרוזי וצ'רקסי	ממ', ממ"ד וחרדי	חינוך רגיל
בית-ספר יצירתי ייחודי	מסגרות חינוך לתלמידים נושרים בקצה רצף. המסגרות החינוכיות מהוות מסגרות חינוך אלטרנטיביות לטיפול בנוער בסיכון, המסגרות מבוססות על טיפול בתלמידים בתחום הטיפולי, בתחום החברתי, בתחום המשפחה, ובתחום הלימודי. המסגרות בעלות תפיסה חינוכית ייחודית ועם מגמות ייחודיות כגון: ימאות, אמנות, טיפול בבעלי-חיים ועוד.	שח"ר	כיתות ט'-יב'	ילדים מרקע סוציו-אקונומי נמוך	לימודי	לקראת בגרות במקצועות ייחודיים	בכל הארץ	יהודי, ערבי, בדואי, דרוזי וצ'רקסי	ממ'	חינוך רגיל
בתי-ספר במעבר (לשעבר תעשייתיים)	מסגרות חינוכיות-טיפוליות תומכות לנושרים עם מאפיינים התנהגותיים רב-בעייתיים, בעיות סוציו-אקונומיות ופערם לימודיים. המסגרות מאפשרות סביבה חינוכית טיפולית/שיקומית תוך שילוב של לימודים עיוניים וטכנולוגיים.	שח"ר	כיתות ח'-יב'	תלמידים בסיכון לנשירה סמויה/גלויה	לימודי	לקראת בגרות-בכל המקצועות	בכל הארץ	יהודי, ערבי, בדואי, דרוזי וצ'רקסי	ממ', ממ"ד וחרדי	חינוך רגיל וחינוך מיוחד
גשרים	תכנית ליווי חינוכית-השכלתית וחברתית לבוגרי חממת שילוב, במסגרת בית-הספר הקולט.	קידום נוער	כיתות י'-יא'	ילדים מרקע סוציו-אקונומי נמוך	רווחתי-רגשי	מענה רווחתי-חינוכי כולל	בכל הארץ	יהודי, ערבי, בדואי, דרוזי וצ'רקסי	ממ', ממ"ד וחרדי	חינוך רגיל

שם תכנית	מעיקרי התכנית	אגף	גילאים	מאפיין אוכלוסייה	התחום	הנושא	איזור פעילות	מגזר	זרם	סוג חינוך
היל"ה	תכנית להשלמת השכלה לנוער שנשר ממערכת החינוך.	קידום נוער	כיתות ח'–יב'	ילדים ונוער בסיכון	לימודי	לקראת בגרות- בכל המקצועות	בכל הארץ	יהודי, ערבי, בדואי, דרוזי וצ'רקסי	ממ', ממ"ד וחרדי	חינוך רגיל וחינוך מיוחד
חדרי שלווה	מסגרת תרפויטית לאיתור, לטיפול ולמעקב אחר ילדים בעלי קשיי התנהגות.	שפ"י	כיתות א'–יב'	בעלי קשיים התנהגותיים	רווחתי-רגשי	טיפול התנהגותי	בכל הארץ	יהודי, ערבי, בדואי, דרוזי וצ'רקסי	ממ' וממ"ד	חינוך רגיל
ח-ן ברחוב	התכנית כוללת מערך סיורים בשעות הערב והלילה בזירות בהן בני נוער עולים מתגודדים ויצירת קשר ראשוני עימם.	קידום נוער	כיתות ח'–יב'	עולים : נוער בסיכון בדגש על עולים מאתיופיה	רווחתי-רגשי	נוער בסיכון	בכל הארץ	יהודי	ממ' וממ"ד	חינוך רגיל
חממת שילוב	תכנית לשילוב מחדש של נוער המצוי בנשירה גלויה וסמויה.	קידום נוער	כיתות ט'–י'	ילדים מרקע סוציו-אקונומי נמוך	לימודי	מענה רווחתי-חינוכי כולל	בכל הארץ	יהודי, ערבי, בדואי, דרוזי וצ'רקסי	ממ' וממ"ד	חינוך רגיל
טיפול בפרט על-ידי קב"סים	איתור ומיפוי אוכלוסיית התלמידים הנמצאים בסיכון ובסכנת נשירה באמצעות טיפול ממוקד פרט על-ידי קב"סים	שח"ר	כיתות ז'–יב'	ילדים ונוער בסיכון לנשירה סמויה/גלויה	רווחתי-רגשי	טיפול בפרט	בכל הארץ	יהודי, ערבי, בדואי, דרוזי וצ'רקסי	ממ', ממ"ד וחרדי	חינוך רגיל וחינוך מיוחד
מועדונית למתבגרים	מסגרת חינוכית הפועלת בשעות אחר הצהריים בקהילה ונותנת מענה לבני נוער בסיכון הסובלים מחסכים רגשיים לימודיים וחברתיים ונמצאים בסכנת נשירה עקב קשיים בתפקוד משפחתם.	שח"ר	כיתות ז'–יב'	ילדים ונוער בסיכון	רווחתי-רגשי	מענה רווחתי-חינוכי כולל	בכל הארץ	יהודי, ערבי, בדואי, דרוזי וצ'רקסי	ממ', ממ"ד וחרדי	חינוך רגיל
מל"א בחט"ב (מרחב למידה אחר)	מרחב למידה אחר הנותן מענה ממוקד פרט לתלמידים שאותרו כתלמידים בסיכון לנשירה גלויה וסמויה.	שח"ר	כיתות ז'–ט'	ילדים ונוער בסיכון	רווחתי-רגשי	מענה רווחתי-חינוכי כולל	בכל הארץ	יהודי, ערבי, בדואי, דרוזי וצ'רקסי	ממ', ממ"ד וחרדי	חינוך רגיל
מניפ"ה	תכנית התערבות למניעת נשירה ולשיפור זכאות לבגרות.	שח"ר	כיתות י'–יב'	ילדים ונוער בסיכון	לימודי	לקראת בגרות - בכל המקצועות	בכל הארץ	יהודי, ערבי, בדואי, דרוזי וצ'רקסי	ממ' וממ"ד	חינוך רגיל
מנ"ע - מניעת נשירה עכשיו	מענים ייחודיים ממוקדי צורכי הפרט לתלמידים הנמצאים בסכנת נשירה מיידית.	שח"ר	כיתות ז'–יב'	תלמידים בסיכון לנשירה סמויה/גלויה	רווחתי-רגשי	טיפול בפרט	בכל הארץ	יהודי, ערבי, בדואי, דרוזי וצ'רקסי	ממ', ממ"ד וחרדי	חינוך רגיל

שם תכנית	מעיקרי התכנית	אגף	גילאים	מאפיין אוכלוסייה	התחום	הנושא	איזור פעילות	מגזר	זרם	סוג חינוך
מפתנים	מסגרות חינוכיות-טיפוליות תומכות לנושרים לצורך רכישת מקצוע העשרה ובגרות חלקית, זכאות ל- 12 שנות לימוד, תעודת בגרות ותעודה טכנולוגית.	שח"ר	כיתות ז'-יב'	נוער בסיכון	לימודי	מסגרת חינוכית - טיפולית	בכל הארץ	יהודי, ערבי, בדואי, דרוזי וצ'רקסי	ממ', ממ"ד וחרדי	חינוך רגיל וחינוך מיוחד
מצ"ע	תכנית להעצמת בני נוער בסיכון ולשילובם במעגל החיים הנורמטיבי.	קידום נוער	כיתות י'-יב'	ילדים ונוער בסיכון	חברתי-ערכי	העצמה חברתית	בכל הארץ	יהודי, ערבי, בדואי, דרוזי וצ'רקסי	ממ', ממ"ד וחרדי	חינוך רגיל וחינוך מיוחד
מקפצה	תכנית מערכתית לעבודה עם תלמידים במצבי סיכון במטרה לקדםם ולצמצם התנהגויות סיכון.	אגף א' לחינוך יסודי	כיתות א'-ח'	ילדים ונוער בסיכון	רווחתי-רגשי	מענה רווחתי-חינוכי כולל	במחוז צפון	יהודי, ערבי, בדואי, דרוזי וצ'רקסי	ממ' וממ"ד	חינוך רגיל
מרח"ב (מענה רווחתי חינוכי בבית הספר)	תכנית המספקת מענה רווחתי-חינוכי לילדים ונוער בסיכון.	שפ"י	כיתות א'-יב'	ילדים ונוער בסיכון	רווחתי-רגשי	מענה רווחתי-חינוכי כולל	בכל הארץ	יהודי, ערבי, בדואי, דרוזי וצ'רקסי	ממ' וממ"ד	חינוך רגיל
מרכזי חינוך ונוער	מסגרות לימוד לתלמידים שנשרו מהמסגרות הרגילות או שלא התקבלו לבתי-ספר מקיפים והבאתם ללמידה משמעותית, לתעודת בגרות.	שח"ר	כיתות י'-יב'	תלמידים בסיכון לנשירה סמויה/גלויה	לימודי	מסגרת חינוכית חלופית	בכל הארץ	יהודי, ערבי, בדואי, דרוזי וצ'רקסי	ממ', ממ"ד וחרדי	חינוך רגיל וחינוך מיוחד
מרכזי חינוך טכנולוגיים (מח"טים)	מסגרות לימוד לתלמידים שנשרו מהמסגרות הרגילות או שלא התקבלו לבתי-ספר מקיפים והבאתם ללמידה משמעותית, לתעודת בגרות ו/או תעודת טכנאי או הנדסאי במכללה טכנולוגית אחרי כיתה יב'.	שח"ר	כיתות י'-יב'	תלמידים בסיכון לנשירה סמויה/גלויה	לימודי	מסגרת חינוכית חלופית	בכל הארץ	יהודי, ערבי, בדואי, דרוזי וצ'רקסי	ממ', ממ"ד וחרדי	חינוך רגיל וחינוך מיוחד
נחשו"ן- נחישות	התערבות פרטנית/קבוצתית במסגרת הבית-ספרית בתחום הלימודי, טיפולי וחברתי, הנחיתת הורים, הכשרות לצוותים המקצועיים, מרתונים לימודיים, סדנאות שטח ועוד.	שח"ר	כיתות ז'-ט'	תלמידים בסיכון לנשירה סמויה/גלויה	לימודי	מענה רווחתי-חינוכי כולל	במחוז דרום	יהודי, ערבי, בדואי, דרוזי וצ'רקסי	ממ', ממ"ד וחרדי	חינוך רגיל וחינוך מיוחד
סיירת למניעת נשירה	תכנית לצמצום מימדי הנשירה הגלויה והסמויה.	קידום נוער	כיתות ז'-י'	ילדים ונוער בסיכון	רווחתי-רגשי	מענה רווחתי-חינוכי כולל	בכל הארץ	יהודי	ממ', ממ"ד וחרדי	חינוך רגיל
סל"ע	תכנית המציעה לנערות המצויות במצבי סיכון	קידום	כיתות ז'-יב'	ילדים ונוער	רווחתי-רגשי	מענה	בכל הארץ	יהודי	ממ', ממ"ד	חינוך

שם תכנית	מעיקרי התכנית	אגף	גילאים	מאפיין אוכלוסייה	התחום	הנושא	איזור פעילות	מגזר	זרם	סוג חינוך
	שונים מענה משלים בקהילה.	נוער		בסיכון		רווחתי-חינוכי כולל			וחרדי	רגיל
עוגן	תכנית למניעת נשירה של תלמידים עולים בחטיבת-הביניים.	קליטת תלמידים עולים	כיתות ז'-ט'	עולים חדשים בסיכון	רווחתי-רגשי	מענה רווחתי-חינוכי כולל	בכל הארץ	יהודי	ממי, ממ"ד וחרדי	חינוך רגיל
רווחת הפרט	התכנית נועדה לסייע באיתור ובהרחבת המענים הניתנים לתלמידים תת-משיגים בסיכון.	שפ"י	כיתות א'-יב'	ילדים ונוער בסיכון	רווחתי-רגשי	מענה רווחתי-חינוכי כולל	בכל הארץ	יהודי, ערבי, בדואי, דרוזי וצ'רקסי	ממי וממ"ד	חינוך רגיל
שרשרת (חדר משלכן)	תכנית להעצמת נערות לתפקידי מנהיגות ולתמיכה במצבי קושי והסתגלות במרחב בית-ספרי ייחודי.	שפ"י	כיתות ז'-יב'	נערות בסיכון	רווחתי-רגשי	מגדר	בכל הארץ	יהודי	ממי וממ"ד	חינוך רגיל